

Iva Raič
Stojanović

Gjuro Szabo – djelo za više života

Znanstveno-stručni skup

Hrvatski povjesničari umjetnosti: Gjuro Szabo (1875.–1943.)

Zagreb, Muzej grada Zagreba, 15. i 16. listopada 2015.

ORGANIZATOR Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske

U listopadu 2015. godine održan je znanstveno-stručni skup pod naslovom *Hrvatski povjesničari umjetnosti – Gjuro Szabo (1875. – 1943.)* u organizaciji Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske.

Najnoviji dio serijala skupova posvećenih nestorima hrvatske povijesti umjetnosti prikladno se održao u prostoru Muzeja grada Zagreba, ustanove kojom je Szabo nekoć ravnao. Okupio je stručnu i širu javnost, koja je sa zanimanjem pratila pomno pripremljene nastupe izlagača i sudjelovala u pratećim razgovorima.

Gjuro Szabo bio je gorljivi istraživač, čuvar i promicatelj kulturnog nasljeđa Hrvatske. Upoznavanje njegova rada i tema koje su ga zaokupljale predstavlja – sada, kao i nekad – nezaobilazan korak u stručnom sazrijevanju povjesničara umjetnosti, ali i svijui onih koji se bave kulturnom poviješću i baštinom. Szabo je svoj put započeo 1911. godine kao tajnik novoosnovana Zemaljskog povjerenstva za očuvanje umjetnih i historičkih spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji. Tajnički je posao dopunjavao terenskim i arhivskim istraživanjima, marljivo sabirući znanja o svemu što je smatrao povijesnim dokumentom, slojevitim izrazom prošlih htijenja, zalogom za budućnost i, konačno, tvorevinom čija je opstojnost ugrožena. Kao pripadnik srednjoeuropske konzervatorske zajednice

početka dvadesetog stoljeća Szabo je vjerovao da zahvate na građevinama valja zadržati u okvirima konzerviranja i održavanja, a nužne dogradnje prilagoditi suvremenom, “istinitom” izričaju. Završetkom Prvoga svjetskog rata Szabo se okreće muzejskoj struci. Bio je ravnateljem Muzeja za umjetnost i obrt, a potom i Muzeja grada Zagreba, koje je ustrojio prema novim muzeološkim principima. Tijekom čitava radnog vijeka Szabo je ustrajao u angažiranim i često silovitim polemikama o tretmanu povijesnih građevina i javnog prostora, zabilježenim u mnogim novinskim napisima.

Svojim je djelovanjem Gjuro Szabo pridonio da se zanimanje za kulturu i identitet jednog područja rasloji u jasnije definirane cjeline, s pripadajućim teorijskim i metodološkim aparatima. Priloge predstavljene na znanstveno-stručnom skupu moguće je stoga svrstati u tri tematska bloka koji odgovaraju Szabinim trima životnim preokupacijama: istraživanju, konzervatorstvu i muzejskom radu.

Szabini tekstovi o spomenicima kontinentalne Hrvatske vrijedno su uporište suvremenih povijesnoumjetničkih i arheoloških studija. Njegovo stvaranje detaljnih inventara u prvim godinama djelovanja Zemaljskog povjerenstva bilo je usmjereno razvijanju spoznaje o

važnosti baštine u najširim društvenim slojevima, što je, više i od zakonske regulative, imalo omogućiti njezino trajnije očuvanje. Kasniji Szabini radovi svjedoče o pomaku prema analitičkom pristupu spomenicima i promišljanju njihovih stilskih karakteristika i umjetničke vrijednosti. Ovu temu otvorila je Dubravka Botica razmotrivši Szabine opise barokne arhitekture Hrvatskog zagorja u ranim izvještajima Zemaljskog povjerenstva, kao i one u čuvenu izdanju *Kroz Hrvatsko zagorje* iz 1939. godine. Maja Žvorc usredotočila se na Szabina istraživanja nadgrobnih spomenika kontinentalne Hrvatske, kojima je otvoren put njihovoj temeljitijoj obradi u radovima sljedbenika. Baština varaždinskog kotara u Szabinim zapisima bila je temom izlaganja nekolicine autorica. Ana Kaniški istaknula je Szabin doprinos izučavanju nasljeđa te regije kroz predstavljanje njegova neobjavljenog rukopisa i fotografske ostavštine. Ivana Peškan posvetila je rad njegovu istraživanju tamošnje kasnosrednjovjekovne sakralne arhitekture, s posebnim osvrtom na župne crkve u Lepoglavi i Remetincu te crkvu svetog Nikole u Varaždinu. Vesna Pascuttini-Juraga osvrnula se pak na srednjovjekovni sloj crkve svetog Marka u Vinici, koji je bio predmetom i Szabina zanimanja.

Uz hrvatski sjever Szabina je umjetnička topografija zahvatila i neka druga područja kontinentalne Hrvatske, kao i dijelove Hrvatskog primorja sa sjevernojadranskim otocima. Njegovu obradu moslavačke srednjovjekovne baštine predstavila je Silvija Pisk usporedivši ondašnja i suvremena saznanja o fortifikacijskoj i samostanskoj arhitekturi te regije. Goran Đurđević i Robert Kresina dali su pregled Szabina bavljenja srednjovjekovnim utvrdama požeškoga kraja ukazavši i na priloge drugih onovremenih povjesničara koji su se dotaknuli te teme. Konačno, Josip Celić

govorio je o Szabinu rukopisnom djelu o graditeljskom nasljeđu Paga proizašlom iz njegovih pionirskih istraživanja toga otoka.

Konzervatorski rad Gjure Szabe pokazao se pogodnom temom za nove istraživačke priloge. Szabu smatramo jednim od prvaka te struke, a osnivanje već spomenutog Zemaljskog povjerenstva za očuvanje umjetnih i historičkih spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i Dalmaciji 1910. godine začetkom sustavne institucionalne skrbi o kulturnom nasljeđu u kontinentalnom dijelu zemlje. Dragan Damjanović ocrtao je pretpovijest toga procesa analizirajući ulogu Unutarnjeg odjela i Odjela za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade u zaštiti kulturne baštine od 1860-ih godina kada je na području o kojemu je riječ jenjala aktivnost bečkoga Središnjeg povjerenstva za održavanje i proučavanje graditeljskih spomenika. Izlaganja Franka Ćorića i Marka Špikića također su tematizirala genezu djelovanja Povjerenstva, ali kroz prizmu usvajanja

teorijskih stajališta i metodologija. Franko Čorić metodu “kreativnog konzerviranja”, primjenjivanu već u nekim od prvih arhitektonskih projekata koje je Povjerenstvo nadziralo, pratio je od njezine pojave u zemljama njemačkog govornog područja u prvom desetljeću dvadesetog stoljeća. Marko Špikić pružio je uvid u utjecaj srednjoeuropskih, posebice njemačkih, teorija konzerviranja na oblikovanje misli Gjuro Szabe i njihovo provođenje u djelo u razdoblju do kraja Prvoga svjetskog rata.

Na temu primjene Szabinih konzervatorskih načela u konkretnim projektima nadovezala su se izlaganja Danijela Vojaka i Filipa Tomića te Ive Raič Stojanović. Dvojica autora izložila su tijekom pokušaja restauriranja samoborskoga Starog grada prije Prvoga i tijekom Drugoga svjetskog rata, koje je Szabo nastojao usmjeriti prema čvršćem konzervatorskom modelu, a Iva Raič Stojanović osvrnula se na djelomično izveden projekt

restauriranja katedrale u Senju te Szabinu kritiku toga zahvata. Krešimir Galović proveo je analizu Szabinih polemičkih tekstova, u kojima se autor sustavno obračunavao s neistomišljenicima boreći se protiv zapuštanja ili radikalnog restauriranja spomenika. Konzervatorsku tematiku zaključila su dva izlaganja o Szabi suvremenim zbivanjima na području zaštite kulturne baštine u hrvatskim zemljama. Antonia Tomić i Joško Zaninović izložili su tijekom istraživanja i obnove arheoloških lokaliteta Nečvena i Burnuma od druge polovine devetnaestoga stoljeća do današnjih dana, a Danka Radić obradila je djelovanje Roka Slade-Šilovića na istraživanju i zaštiti trogirskih građevina i umjetnina u prvoj polovini dvadesetog stoljeća.

Muzejski je tematski blok započeo Miroslav Gašparović, koji je govorio o Gjuru Szabi kao ravnatelju Muzeja za umjetnost i obrt. Pružajući jednaku pozornost ostvarenjima umjetnika i obrtnika Szabo

ZNANSTVENO
-STRUČNI
SKUP

HRVATSKI
POVJESNIČARI
UMJETNOSTI

DRH

Gjuro Szabo
1875. – 1943.

15. i 16. LISTOPADA
2015.
MUZEJ GRADA
ZAGREBA

je postavio konceptualni temelj za rad te muzejske institucije i poimanje njezinih zadaća. Andrej Žmegač pokazao je da Szabino tadašnje preuzimanje voditeljske funkcije nije prošlo bez kritike, o čemu je on sam izvijestio u jednom kasnijem spisu, kao i to da je i nakon Szabine smrti bilo pokušaja relativiziranja njegova rada i djelovanja. Dubravka Osrečki Jakelić istražila je Szabino poticanje na fotografsko dokumentiranje kulturne baštine i prikupljanje fotografskog gradiva, što je u konačnici urodilo uspostavom zasebnih zbirki fotografija u hrvatskim muzejima i konzervatorskim ustanovama. Željka Kolveshi i Maja Šojat-Bikić u svojim su se izlaganjima osvrnule na Szabin rad na čelu Muzeja grada Zagreba kada je u središtu njegova interesa bila kulturna povijest starog Zagreba. Uz pregled njegovih objavljenih i rukopisnih radova o gradu i suživotu grada i pripadajućeg muzeja, autorice su oslikale Szabinu misiju zaštite temeljnih odlika heterogenog povijesnog

ambijenta i zagovaranja vrijednosti pamćenja.

Szabo, kao posvećeni tragač za svjedočanstvima prošlosti, pripadnik europskog konzervatorskog pokreta, glasni protivnik svega čemu je po njegovu mišljenju manjkalo autentičnosti i muzejski reformator, izazivao je tijekom protekloga stoljeća i hvalu i protivljenje. Zasad jedini monografski prikaz o njemu objavio je Tihomil Stahuljak 1995. godine (*Gjuro Szabo: djelo jednog života*, izdanje Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske). U tekstu napisanom godine 1980., koji je poslužio kao uvod knjizi, Stahuljak je ustvrdio da će se o Szabinu radu zasigurno drugačije suditi za četiri desetljeća; kako, nije želio predviđati. Održan koju godinu ranije ovaj je znanstveno-stručni skup pokazao da Szabino monumentalno djelo, koje kao da je stvarano tijekom više života, i dalje privlači brojne istraživače i navodi ih na kritičko promišljanje temelja naše struke. x